

soudit podle smyslových zdání? Kdyby chtěl soudit podle veškerých a všech smyslových dojmů, nemůže, neboť tyto dojmy si navzájem překážejí svými protimluvami a nesrovnalostmi, jak vidíme ze zkušenosti; bude se tedy řídit jistými vybranými dojmy a podílet jim ostatní? Tu pak bude musit ověřit ty dojmy vybrané dalšími vybranými a druhé třetími; takovým způsobem nedojde nikdy konce.

Uhnem: stálého není naprosto nic, a to ani v bytí našem, ani v bytí věcí mimo nás. I my, i náš soud, i veškeré věci smrtelné ustavičně plynneme a kolotáme. Podle jednoho o druhém nelze tudíž stanovit bezpečně jistého nic: i posuzující i posuzované jsou totiž v stavu nepřetržité proměny a pohybu.

Nemáme ani toho nejmenšího styku s podstatou bytí, neboť veškerá lidská přirozenost je vždy mezi zrozením a umíráním a vydává ze sebe pouze žalostné zdání a stín a rodí jen nespolehlivé a chatrné domněnky. A jestliže snad upřete své myšlení k tomu, zachytit jeho podstatu, bude to přesně tak, jako byste chtěli uchopit vodu: čím víc bude kdo svírat a stiskat to, co svou povahou všude plyne, tím víc mu to, co chtěl zachytit a udržet, bude unikat. Ježto tudíž veškeré věci podléhají nutnosti přechodu z jedné proměny v proměnu další, rozum je ve své snaze objevit skutečné trvání klamán, neboť všechno buď teprve bytí nabývá a není ještě zcela, anebo počíná odumírat, dřív než se zrodilo. Platón říkal, že tělesné věci nikdy nenabývají existence, ačkoliv se ovšem rodi: měl za to, že Homér učil otcem bohů Oceán a jejich matkou Thetis proto, aby nám ukázal, že všechno je v stavu ustavičného plynutí, pohybu a proměny. Praví, toto že byla až do jeho doby myšlenka společná všem filosofům kromě Parmenida, jenž věcem pohyb odpíral. Pythagoras prohlašoval, že hmota je vůbec plynná a proudná. Stoikové, že přítomnost neexistuje, a že to, čemu říkáme přítomnost, je jen čára, kde se spolu dorykají budoucnost a minulost. Herakleitos, že člověk nikdy nevstupuje dvakrát do téže řeky. Epicharmos, že kdo si svého času vypůjčil peníze, není je dnes již dlužen; a že kdo byl večera večer pozván k dnušním obědu, přichází k němu nezván: nejsou to totiž již oni, stali se zatím jinými. Smrtelná skutečnost nemůže se pryč dvakrát ochnout v témž stavu, neboť sebelichým nenadálým pohybem buď něčeho pozbyvá, buď něčeho nabývá; přichází a míjí. Tako-

vým způsobem to, co se počíná rodit, nikdy nedospívá až k dokonalému bytí, neboť toto rození není nikdy ukončeno a také se nikdy nezastaví jakožto dokonalé, ale od samého zárodku se mění a znovu mění a převrací ze stavu do stavu. Tak z lidského semene vznikne v lůně matky nejprve plod bez tvaru, potom dorovněné dětko; nato, když opustí lůno, kojenec; potom se stává chlapcem, potom mladlkem; nato zralým mužem; nato mužem leťným; nakonec sešlým starcem. Tímto způsobem věkový postup a následující rození vždy jen ruší a maří rození předcházející:

*Mutat enim mundi naturam totius aetatis
ex alioque alius status excipere omnia debet
nec manet ulla sui similis res: omnia mutant,
omnia commutat natura et vertere cogit.*⁹⁵

A pak se my hlupáci bojíme jakési smrti, ačkoliv jich máme již tolik za sebou a jednu právě prožíváme. Vždyť nejenom, jak říkal Herakleitos, smrt ohně je zrozením vzduchu a smrt vzduchu zrozením vody, ale ještě zřejměji to můžeme zjišťovat na sobě samých. Mužný věk umírá a míjí, když kvačí stáří, a mládí se končí v mužném věku dozralého člověka, dětství v mládí a prvopopěteční věk umírá dětstvím a včerejší den umírá v dnešním a dnešek země v zítřejším; a není nic, co by trvalo a zůstávalo stále totožné. Vždyť není-li tomu tak a zůstáváme-li stále jedni a titíž, jak to, že se nyní těšíme z něčeho a brzo z něčeho jiného? Jak vysvětlit, že si zamilováváme opáčně věci anebo si je zošklivujeme, chválíme je nebo haníme? Jak nabýváme lišících se zálib a v témž myšlení neulpíváme na témž citu? Vždyť není pravděpodobné, že bychom si osvojovali jiné vášně, kdybychom se neměnili sami; a co podléhá změně, nezůstává totéž, a nezůstalo-li totéž, není už tedy. Když se však mění totožnost jsoucna, mění se také i jeho jestvování a stává se nepřetržitě jiným jestvováním jiného jsoucna. A následkem toto přirozené smysly se klamou a lhou berouce to, co se zdá, za to, co jest, vždyť dobře nevědí, čím jest to, co jest. Avšak copak vpravdě jest? To, co je věčné, co se nikdy nerozdílo a nikdy nepozná konce; čemu čas nikdy nepřináší žádnou změnu. Čas je totiž skutečností pohyblivou a zjevuje se jako by stín, látka v něm neustále odteká a plyne, nikdy nescvrává ani